

POSLOVANJE DRUŽB Z DEJAVNOSTJO PROIZVODNJE KOVIN V SLOVENIJI V OBDOBJU OD LETA 1992 DO 2004

OPERATION OF METAL PRODUCING COMPANIES IN SLOVENIA IN THE PERIOD FROM 1992 TO 2004

Viljem Pirih

Puhtejeva ul. 6, 1000 Ljubljana, Slovenija
vili@mrak.si

Prejem rokopisa – received: 2005-10-04; sprejem za objavo – accepted for publication: 2005-12-16

Predstavljeni so temeljni podatki o poslovanju družb te proizvodne dejavnosti: skupni prihodki in odhodki, poslovna izguba in dobiček, sprememba števila zaposlenih, amortizacija, dodana vrednost in dinamika spreminjanja teh poslovnih podatkov v času tranzicije z iskanjem novih trgov do današnje poslovne uspešnosti.

Ključne besede: prihodki, odhodki, izguba, dobiček, dodana vrednost, zaposleni

The basic data are given on the operation efficiency of companies from this industrial sector, as: total income and expenses, losses and profit, number of employees, depreciation, value added and the dynamics of change of operation characteristics in the transition period with search for new markets up the today profitable operation.

Key words: income, expenses, losses, profit, value added, employees

1 UVOD

Predstavljeno je finančno poslovanje družb z dejavnostjo proizvodnje kovin za obdobje od leta 1992 do leta 2004. Podatki o finančnem poslovanju so povzeti po obrazcu "Podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida" za gospodarske družbe, ki jih zbira in objavlja AJPES in pred tem SDK. Podatki veljajo za družbe, ki opravljajo kot glavno dejavnost proizvodnjo kovin. Podlaga za uvrstitev je ustvarjeni največji prihodek družbe v določeni dejavnosti. V Sloveniji so tudi družbe, ki proizvajajo kovine, ki so statistično razvrščene v dejavnosti kovinskopredelovalne industrije, čeprav že iz njihovega imena izhaja, da proizvajajo kovine. Take družbe opravljajo proizvodnjo kovin kot stransko dejavnost in zato niso zajete v uradno statistiko finančnega poslovanja družb z dejavnostjo proizvodnje kovin in jih ne obravnavam v tem pregledu.

2 POSLOVANJE

V obravnavanem obdobju se je spreminjala zakonodaja o spremljanju finančnega poslovanja družb, zato so prikazani samo osnovni podatki o finančnem poslovanju, ki se niso bistveno spreminjali. Z osamosvojitvijo Republike Slovenije se je spremenil gospodarski sistem in vzpostavil tržni sistem. Kovine so borzni artikel, prodajne cene so odvisne od razmer na svetovnem trgu in od kakovosti in ne temeljijo na stroških proizvodnje kot v prejšnjem, jugoslovanskem gospodarskem sistemu. Količinska proizvodnja kovin v Sloveniji presega potrebe slovenske predelovalne industrije. Naročila iz držav bivše Jugoslavije so čez noč presah-

nila, zato so morale družbe najti nove kupce na izvoznih trgih. Celoten proces preusmeritve na druge trge je trajal več let, kar se je pokazalo v negativnem finančnem poslovanju družb v prvih letih obravnavanega obdobja.

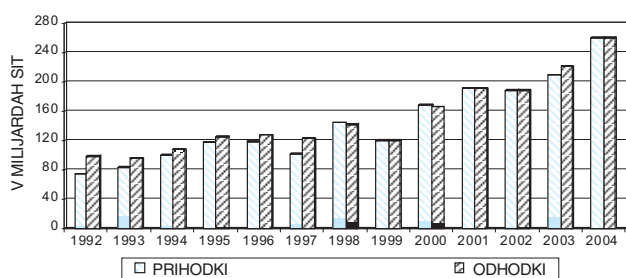
Pri predstavitvi obravnavanega trinajstletnega obdobja poslovanja družb moramo upoštevati tudi inflacijsko gibanje cen v Sloveniji in spreminjanje tečaja najpogosteje uporabljenih tujih valut, USD in EUR. V zadnjih letih obravnavanega obdobja se je letna rast cen sicer umirila, toda zaradi visoke inflacije v začetku obravnavanega obdobja je visoka skupna inflacija celotnega obdobja. Inflacija znižuje učinke letnega poslovanja, zato jo je treba upoštevati pri končnih zaključkih. Statistični podatek kaže, da so v obdobju od leta 1992 do leta 2004 zrasle cene industrijskih izdelkov za 5,6-krat, cene na drobno za 7,2-krat ter cene življenjskih potrebščin za 7,2-krat. V letu 2004 je bil tečaj EUR višji za 2,3-krat in tečaj USD za 2,4-krat glede na leto 1992.

Na **sliki 1** so prikazani prihodki in odhodki za obravnavano obdobje 1992–2004 za celotno dejavnost proizvodnje kovin.

V letih, do vključno leta 1997 in v letu 2003 so odhodki preseglji prihodke. Po letu 1997, izjema je leto 2003, so bili odhodki nižji od prihodkov, ker je v tem obdobju v povprečju celotna dejavnost proizvodnje kovin poslovala z dobičkom. Prihodki so naraščali iz leta v leto, razen v obdobju med letoma 1997 in 1999. V letu 2004 so prihodki dosegli 259,3 milijarde SIT, kar je 3,5-krat več kot v letu 1992, in odhodki v višini 259,2 milijarde SIT, kar je 2,7-krat več kot leta 1992.

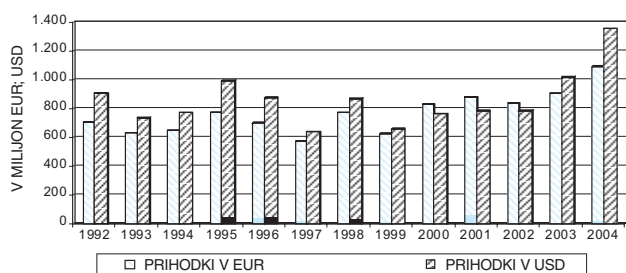
Zaradi tolarske inflacije daje bolj realno sliko o uspešnosti poslovanja celotne dejavnosti grafikon na

V. PIRIH: POSLOVANJE DRUŽB Z DEJAVNOSTJO PROIZVODNJE KOVIN V SLOVENIJI ...

Slika 1: Prihodki in odhodki v družbah z dejavnostjo proizvodnje kovin v obdobju 1992–2004

Figure 1: Income and expenses of companies of the sector of production and working of metals for the period 1992–2004

Slika 2: Prihodki in odhodki v EURih in v USD

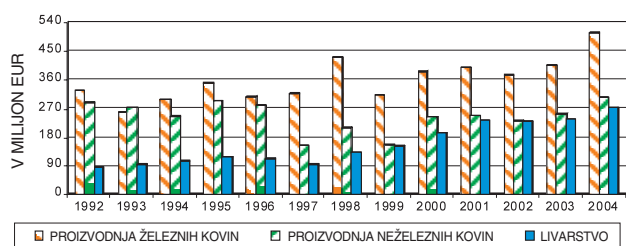
Figure 2: Income and expenses in EUR and USD

sliki 2, kjer so prihodki in odhodki prikazani v EUR in USD.

Prihodek je bil do leta 1999 med 600 in 800 milijoni (mio) EUR. Stabilna rast prihodka se je začela po tem letu in v letu 2004 je skupni prihodek presegel 1 milijardo (mia) EUR, kar je 55 % več kot leta 1992. Ker imajo nekatere velike družbe proizvodnjo kovin kot stransko dejavnost, v teh podatkih niso upoštevane. Domneva se, da je bil v letu 2004 dejanski prihodek družb, ki proizvajajo kovine, najmanj za 25 % višji, kot ga izkazuje uradna statistika za dejavnost proizvodnje kovin. Opazen je tudi vpliv gibanja tečajne razlike med valutama, ki se sedaj spreminja v korist cenejšega dolarja.

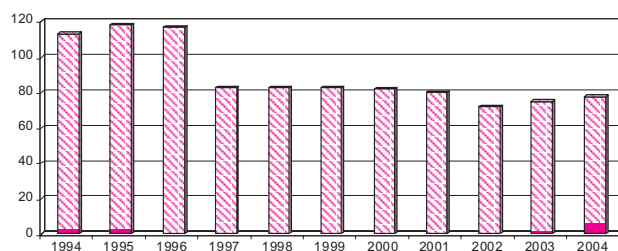
Na **sliki 3** so prikazani prihodki posameznih dejavnosti proizvodnje kovin v obdobju od leta 1992 do 2004 v EURih.

Število družb, ki imajo vpisano kot glavno dejavnost proizvodnjo kovin, se je po letu 1996 močno zmanjšalo, nato pa je ostalo približno konstantno (**slika 4**).

Slika 3: Prihodek po dejavnostih

Figure 3: Income per industrial activity

Slika 4: Število proizvodnih družb v dejavnosti po posameznih letih

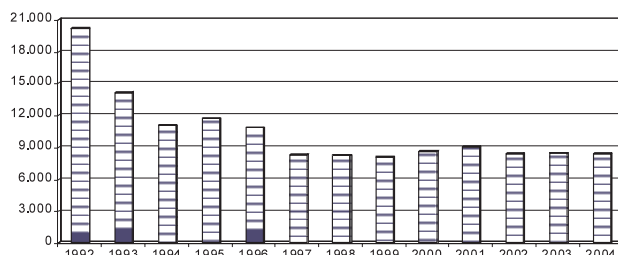
Figure 4: Number of industrial companies per year

Zmanjšanje števila družb z registrirano glavno dejavnostjo proizvodnje kovin je posledica reorganizacij družb in njihove poslovne preusmeritve. Reorganizacija družb je pogojevala vpis dejavnosti v sodni register, in v načelu so družbe vpisale vse proizvodnje dejavnosti iz standardne klasifikacije proizvodov. S tem so družbe izpolnile zakonski pogoj registracije dejavnosti družbe, niso pa družbe po SURS-ovi določitvi glavne dejavnosti ponovno ugotavljale, ali je odločitev SURS-a pravilna glede na dejansko poslovanje družbe. To je glavni vzrok za veliko zmanjšanje števila družb v letu 1997. V letu 2004 je 78 družb s proizvodnjo kovin kot registrirano glavno dejavnostjo. Od tega števila je v letu 2004 v dejavnosti proizvodnje železnih kovin 12 družb, v dejavnosti proizvodnje neželeznih kovin 4 družbe in v livarstvu 62 družb.

Slika 5 prikazuje povprečno število zaposlenih v družbah za celotno obdobje od leta 1992 do leta 2004. Povprečno število zaposlenih je izračunano na podlagi izračuna porabljenega delovnega časa. Povprečno število zaposlenih se je v obravnavanem obdobju stalno zmanjševalo.

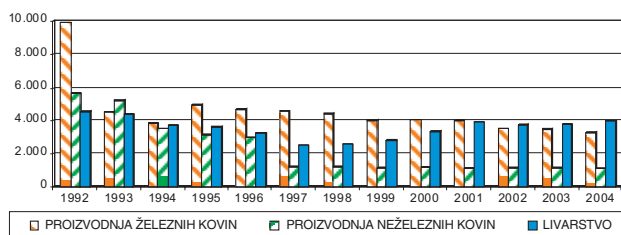
V letu 1992 so imele družbe v teh dejavnostih 20145 zaposlenih. Število zaposlenih se je najmočneje zmanjšalo v letu 1993, nato se je postopoma zmanjševalo do leta 1997, od tega leta pa je ostalo približno konstantno in v letu 2004 je bilo 8392 zaposlenih, kar je 42 % števila zaposlenih v letu 1992. Od tega števila je bilo v letu 2004 v dejavnosti proizvodnje železnih kovin zaposlenih 3308, v dejavnosti proizvodnje neželeznih kovin 1096 in v livarstvu 3988.

Na **sliki 6** so prikazane spremembe v številu zaposlenih v posameznih dejavnostih proizvodnje kovin v obdobju od leta 1992 do 2004.

Slika 5: Povprečno število zaposlenih po letih

Figure 5: Average number of employees per year

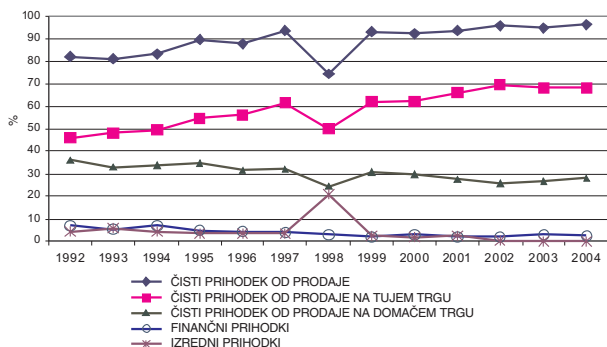
Slika 6: Število zaposlenih po dejavnostih in letih
Figure 6: Number of employees per production sector

Na **sliki 7** so prikazani deleži celotnega prihodka od prodaje, deleži prihodka od prodaje na domačem trgu in deleži prihodka od prodaje na tujem trgu ter deleži finančnih prihodkov in deleži izrednih prihodkov v skupnem prihodu za celotno dejavnost.

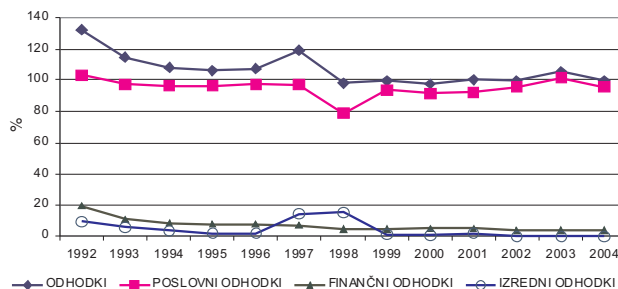
V letu 1992 je delež prihodkov iz prodaje dosegel 81,9 % celotnih prihodkov, in sicer z večjim deležem prodaje na tujem trgu (45,8 %) in manjšim deležem s prodajo na domačem trgu (36,1 %). V tem letu je delež finančnih prihodkov 7,3 % in delež izrednih prihodkov 4,7 %. Pomembno drugačno je bilo poslovanje v letu 1998 z izrazitim znižanjem prodaje, predvsem na tujem trgu, in izrazitim povišanjem deleža izrednih prihodkov (na 20,8 %). V letu 2004 je bila večina prihodka ustvarjenega s prodajo proizvodov (96,4 %), in to s 68,2 % prodaje na tuje trge in 28,2 % prodaje na domačem trgu. Finančni prihodki so bili 2,5 %. V letu 2004 je bila večina čistega prihodka v višini 250,0 mia SIT oziroma 1,05 mia EUR ustvarjena iz prodaje, in to na domačem trgu 73,1 mia SIT oz. 306,1 mio EUR, iz prodaje na tujem trgu pa 176,9 mia SIT oz. 740,5 mio EUR. Finančni prihodki so dosegli 6,5 mia SIT oz. 27,3 mio EUR in izredni prihodki 322,5 mio SIT oz. 1,4 mio EUR.

Na **sliki 8** so prikazani deleži celotnih odhodkov ter deleži poslovnih, finančnih in izrednih odhodkov, vsakokrat od ustvarjenega skupnega prihodka za celotno dejavnost proizvodnje kovin.

V letu 1992 so celotni odhodki za 32,5 % preseglji prihodke, in večina podjetij je poslovala z izgubo. Odhodki so bili višji od prihodkov do vključno leta

Slika 7: Različni viri prihodkov
Figure 7: Different sources of income

Slika 8: Odhodki kot celota in po deležih
Figure 8: Expenses as whole and per share

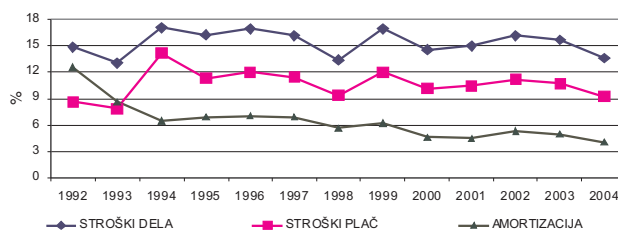
1997. Po letu 1997 so bili odhodki nižji od prihodkov, kar pomeni, da so od tedaj dalje v povprečju vse družbe poslovale z dobičkom. V celotnem obdobju so ustvarjeni prihodki omogočali pokritje neposrednih proizvodnih stroškov tekočega poslovanja družb. Pomemben vpliv na celotno finančno poslovanje so imeli tudi finančni odhodki (plačilna sposobnost). V letih 1997 in 1998 so dosegli izredni odhodki 15,6 % finančnega prevrednotenja kapitala družb. Po tem letu so izredni odhodki zelo majhni.

Na **sliki 9** so prikazani deleži stroškov dela, stroškov plač in amortizacije kot deleži prihodka za celotno dejavnost proizvodnje kovin za obdobje od leta 1992 do 2004.

V celotnem obdobju se je zmanjšal delež povprečnih stroškov dela, in sicer od 14,9 % na 13,6 %, delež povprečnih stroškov plač se je zvečal od 8,6 % na 9,3 %, močno pa se je zmanjšal delež amortizacije: od 12,6 % na 4 %. Večje spremembe so bile v letu 1994 zaradi prehoda na drugačen način obračunavanja plač. Od tedaj se je strošek plač počasi zniževal. Povišanje teh stroškov v letu 1999 je posledica finančnega preoblikovanja, predvsem preoblikovanja družb iz dejavnosti proizvodnje neželeznih kovin v letu 1998. V letu 2004 so bili stroški dela 35,2 mia SIT (147,5 mio EUR), stroški plač pa 24 mia SIT (100,7 mio EUR) in amortizacija 10,5 mia SIT (44,0 mio EUR).

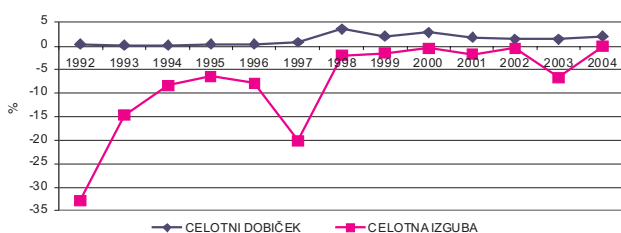
Gibanje poslovnega dobička in izgube v tem obdobju je prikazano na **sliki 10**.

V začetnem obdobju so podjetja imela velike poslovne izgube, ki je v letu 1992 dosegla celo 32,8 % prihodka. Izguba je bila velika še v letu 1997 in je nastala zaradi prevrednotenja kapitala, predvsem v družbah z dejavnostjo proizvodnje neželeznih kovin.

Slika 9: Stroški dela, plač in amortizacije
Figure 9: Working expenses, wages and depreciation

V. PIRIH: POSLOVANJE DRUŽB Z DEJAVNOSTJO PROIZVODNJE KOVIN V SLOVENIJI ...

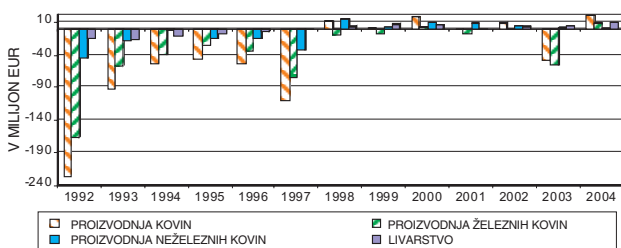

Slika 10: Poslovni dobiček in izguba podjetij v letih od 1992 do 2004
Figure 10: Profit and losses for the period from 1992 to 2004

Positivno poslovanje se je v nekaterih družbah začelo leta 1996, od leta 1998 naprej pa so skoraj vse družbe poslovale z dobičkom, zato je bila poslovno uspešna celotna dejavnost proizvodnje kovin. Izguba v deležu 6,7 % se je spet pojavila v letu 2003 zaradi prevrednotenja kapitala v družbah z dejavnostjo proizvodnje železnih kovin. V zadnjih letih obravnavanega obdobja se je zmanjšal strukturni delež celotnega dobička v prihodku. V letu 2004 je dejavnost proizvodnje kovin ustvarila celoten dobiček v višini 2,1 mia SIT (8,8 mio EUR) in celotno izgubo v višini 59,1 mio SIT (0,2 mio EUR).

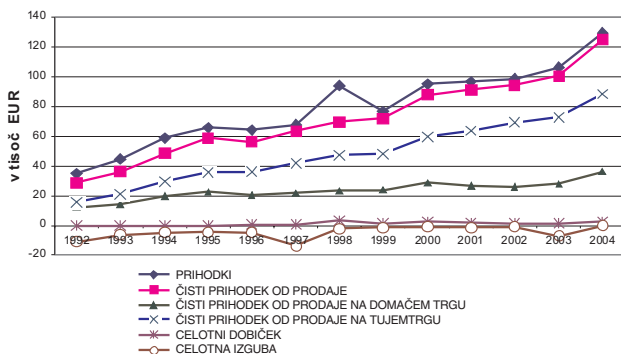
Na **sliki 11** je prikazan uspeh poslovanja družb po temeljnih dejavnostih.

Zbirne podatke o nekaterih postavkah bilanc uspeha prikazuje **slika 12**. Celotni prihodek in prihodek iz prodaje na zaposlenega sta enakomerno rastle v vsem obdobju. V letu 2004 so bili prihodki večji za 3,7-krat

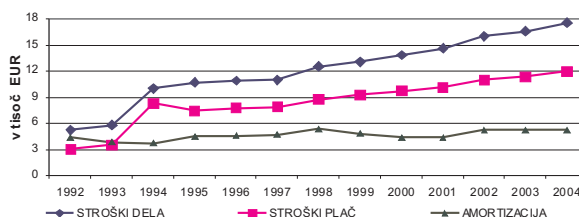
Slika 11: Dobiček in izguba v obdobju od 1992 do 2004 po temeljnih dejavnostih

Figure 11: Profit and losses in the period from 1992 to 2004 for the basic activities

Slika 12: Podatki o nekaterih postavkah zbirne bilance uspeha za podjetja

Figure 12: Data on some items in the overall companies balances

Slika 13: Stroški dela in amortizacija v obdobju 1992 do 2004
Figure 13: Work expenses and depreciation in the period 1992-2004

glede na leto 1992, vsi prihodki iz prodaje za 4,4-krat, prihodki iz prodaje na tujih trgih za 5,5-krat ter prihodki od prodaje na domačem trgu za 2,9-krat.

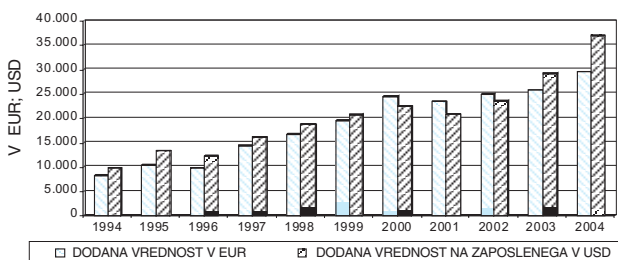
Na zaposlenega so bili v letu 2004 doseženi naslednji prihodki: skupno 30,9 mio SIT (129,4 tisoč EUR), prihodki iz prodaje 29,8 mio SIT (124,7 tisoč EUR), prihodki iz prodaje na domačem trgu 8,7 mio SIT (36,5 tisoč EUR), prihodki iz prodaje na tujem trgu 21,1 mio SIT (88,2 tisoč EUR), celotni dobiček 638 tisoč SIT (2,7 tisoč EUR) in celotna izguba 64 tisoč SIT (0,3 tisoč EUR).

Stroški dela so stalno rastle v obravnavanem obdobju, amortizacija pa je ostala približno konstantna na nivoju 5 tisoč EUR na zaposlenega (**slika 13**).

V letu 2004 so bili glede na leto 1992 stroški dela, preračunani na zaposlenega, višji za 3,4-krat, stroški plač višji za 4,0-krat in amortizacija višja za 19,3 %. V letu 2004 so bili stroški na zaposlenega: stroški dela 4,2 mio SIT (17,6 tisoč EUR), stroški plač (2,9 mio SIT (12,0 tisoč EUR) in amortizacija 1,3 mio SIT (5,2 tisoč EUR).

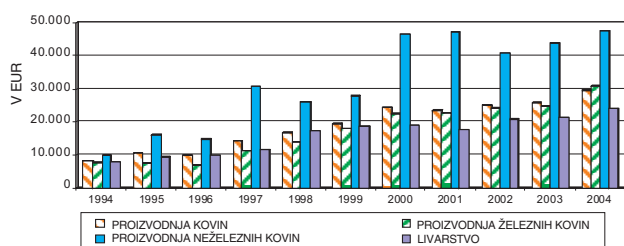
Temeljno merilo uspešnosti poslovanja družb je višina dodane vrednosti. V načelu velja, da višja dodana vrednost pomeni večjo tržno vrednost proizvoda, ker ima vgrajenega več znanja in dela, zato je tehnično in tehnološko zahtevnejši. Na **sliki 14** je prikazana dodana vrednost, preračunana na zaposlenega za dejavnost proizvodnje kovin za obdobje od leta 1994 dalje, ker za leto 1992 in 1993 ni razpoložljivih podatkov za njen izračun.

Dodana vrednost se je v tem obdobju stalno povečevala in je bila v letu 2004 za 3,6-krat večja kot v letu 1994. V tem letu je dosegla 7,1 mio SIT (29642 EUR oz. 36803 USD). V istem letu so v drugih panožnih združenjih dosegli naslednje dodane vrednosti: stroje-

Slika 14: Rast dodane vrednosti na zaposlenega v obdobju 1994 do 2004

Figure 14: Growth of value added per employee in the period from 1994 to 2004

Slika 15: Rast dodane vrednosti po dejavnostih v obdobju 1994 do 2004

Figure 15: Growth of value added in the period from 1994 to 2004

gradnja 24346 EUR, avtomobilska industrija 27971 EUR, elektroindustrija 25639 EUR itd. Na **sliki 15** je prikazana dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih. Dejavnost neželeznih kovin po višini dodane vrednosti na zaposlenega je v vsem obdobju močno preseгла povprečje, livarstvo pa je za njim zaostajalo.

3 SKLEP

Prikazano finančno poslovanja družb z glavno dejavnostjo proizvodnje kovin dokazuje, da so družbe uspešno prestale spremembo prehoda v tržni gospodarski sistem.

Družbe z dejavnostjo proizvodnje kovin so uspešno preusmerile prodajo izdelkov s trga držav, nastalih iz bivše Jugoslavije, na trge držav Evropske unije, ZDA ter drugih držav. Podatki o poslovanju prikazujejo, da je bil prehod težak, obdobje prilagajanja in iskanja novih kupcev ter novih proizvodov pa je trajalo več let.

Ugotovimo lahko, da je v celotnem obdobju poslovno najbolj uspešno leto 2004. To pomeni, da so se družbe finančno, komercialno in tehnično stabilizirale, kar pa se bo moralo potrditi z uspešnim poslovanjem v naslednjih letih.

Spodbudna je ugotovitev, da so v letu 2004 v povprečju vse družbe izkazovale večji kosmati donos, kot pa so bili poslovni odhodki iz rednega poslovanja.

To pomeni, da je v Sloveniji ekonomsko upravičena dejavnost proizvodnje kovin in da gospodarski pogoji, ki so zunaj dosega družb, zaradi katerih so družbe preveč obremenjene, zmanjšujejo njihovo tržno konkurenčnost.

Zelo pomembno je dejstvo, da so družbe v letu 2004 ustvarile 96,4 % prihodka s čistim prihodkom od prodaje proizvodov, to je z opravljanjem svoje glavne dejavnosti proizvodnje kovin. Izrazito se je povečal delež prihodkov iz prodaje na tujem trgu, ki so v celotnih prihodkih udeleženi s 68,2-odstotnim deležem. To pomeni, da slovenski proizvajalci kovin samo slabo tretjino svojih izdelkov prodajo na domačem trgu. Tako velika vpetost v tuje trge pa pomeni, da vsaka sprememba na svetovnem trgu kovin pomembno vpliva na uspešnost poslovanja slovenskih družb.

Analiza stroškov pokaže, da so se strukturni stroški dela in stroški plač v prihodku zniževali iz leta v leto in da so naraščali preračunani stroški dela in stroški plač na zaposlenega, kar lahko pomeni zaposlovanje kadrov z višjo izobrazbo, višje plače zaposlenim in tudi večjo obdavčitev stroškov dela.

Analiza prikazuje uspešen razvoj družb z dejavnostjo proizvodnje kovin tudi ob upoštevanju deviznega tečaja EUR. V obravnavanem obdobju so bili višji tudi preračunani prihodki v EUR, kar pomeni, da so družbe prodajale zahtevnejše izdelke, ki so na trgu dosegali višjo prodajno ceno. Večanje učinkovitosti poslovanja pokaže tudi preračun prihodka na zaposlenega.

V obravnavanem obdobju od leta 1994 dalje so družbe z dejavnostjo proizvodnje kovin povečale dodano vrednost na zaposlenega za 3,6-krat in je bila v letu 2004 za dejavnost proizvodnje kovin v višini 7,1 milijona SIT oziroma 29642 EUR ali 36803 USD.

4 LITERATURA

¹ SURS: Statistični letopis Republike Slovenije

² AJPES: Podatki iz obrazcev o poslovanju gospodarskih družb

³ SDK; APP: Podatki iz obrazcev o poslovanju gospodarskih družb

⁴ GZS-SKEP: Finančno poslovanje družb